

Damir BOŠNJAKOVIĆ, MA historije

JU OŠ „Vozuća“ Zavidovići

damirbosnjakovic@hotmail.com

ODNOS PODRINJSKOG VLASTEOSKOG RODA DINJIČIĆA I USORSKE VLASTELE ZLATONOSOVIĆA U SVJETLU JEDNOG HISTORIJSKOG IZVORA

Apstrakt: *Odnos podrinjskog vlasteoskog roda Dinjičića s usorskom vlastelom Zlatonosovića bio je do sada usputno tretiran. Uglavnom se priča završavala na tome da se radi o vazalnom odnosu Dinjičića prema usorskoj vlasteli, što se inercijom prenosilo do danas. Pismo što ga je župan Dragiša 1424. godine uputio braći Zlatonosovićima na prvi pogled stvara sliku vazalnog odnosa podrinjske vlastele, ali dublja kritika ovog izvora otvara pitanje realnog odnosa. Ovaj rad tretira odnos dvije vlasteoske porodice u srednjovjekovnoj Bosni posmatrajući prizmu „vjerne službe“ s jedne, te historijskog konteksta s druge strane.*

Ključne riječi: *Dinjičići, Zlatonosovići, „Vjerna služba“, vazalni odnosi.*

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE DINJICIC RULERY OF PODRINJE AND THE ZLATONOSOVIC RULERY OF USORA IN THE LIGHT OF A HISTORICAL SOURCE

Abstract: The relationship between the Podrinje noble family of Dinjicic and the Usora noble family of Zlatonosovic has been treated poorly so far. The story usually ends with the fact that it is a vassal relationship between the

Dinjićici and the Usora noble family, which has been passed down through inertia to this day. The letter that the prefect Dragisa sent to the Zlatonosović brothers in 1424 at first glance creates an image of the vassal relationship between the Podrinje noble family, but a deeper criticism of this source opens up the question of the real relationship. This paper treats the relationship between two noble families in medieval Bosnia viewed through the prism of "loyal service" on the one hand, and historical context on the other.

Keywords: *Dinjićici, Zlatonosovići, "Faithful service", vassal relations.*

O pojmu vlastele u srednjovjekovnom bosanskom društvu

Definiranje pojma vlastele omeđeno je posjedovnom s jedne, te njenom političkom sastavnicom s druge strane. Kada je riječ o posjedovnoj komponenti ovog pojma treba istaći da je zemlja bila osnova nasljednog plemstva i kao „plemenito“ nasljeđivana je od predaka, a kasnije je vladarskim darovnicama proširena ili potvrđivana „u vijeke vijekova“, „njemu i njegovu posljednjemu.“¹ Krvne veze su bile od presudnog značaja za društveni položaj što će reći da je u afirmaciji identiteta srednjovjekovnog plemstva porijeklo bilo važnije od ličnih sposobnosti.² S toga rečenica Marka Blocha „*ljudi skupocjenijeg rođenja*“³ možda i najrealnije opisuje shvatanje srednjovjekovnog plemstva. Princip nasljednosti titule i teritorija bio je osnov koji je uspostavljen još u 13. stoljeću pa bi se moglo kazati da je najveći broj velikaša u srednjovjekovnoj Bosni potjecao iz starih župskih rodova.⁴

¹ „Plemenštine“ ili „plemenite baštine“ po riječima Ćirkovića nisu se sastojale od naročito prostranih zemljišnih posjeda. Uživale su ih često nepodijeljene porodice, a primjećuju se i tragovi prava širih rodbinskih zajednica. Сима Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 93-94. (dalje: С. Ћирковић, *Историја*).

² Genus se definiše kao skup muških nasljednika poteklih od slavnog (stvarnog ili izmišljenog) pretka koji je imao moć da rod izdigne u plemićki stalež. Frank Merry Stenton, „The Changing Feudalism of the Middle Ages“, *History* 19, No 76, (1935): 290. Povelja braće Petra i Nikole Pavlovića iz 15. jula 1454 predstavlja slikovit primjer ove prakse u srednjovjekovnoj Bosni. Prema: Dženan Dautović, Slavenska varijanta feudalizma (Analiza na primjeru bellatores bosanskog srednjovjekovlja), *Bosna Franciscana* 41, (2014): 139.

³ Marc Bloch, *Feudalno društvo*, Golden marketing, Zagreb 2001, 276.

⁴ O funkciji i tituli župana vidjeti: Anto Babić, O funkciji župana u srednjovjekovnoj Bosni, u: *Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nezičića*, Sarajevo 1972, 408-

S druge strane, uloga vlastele kao takve, se najbolje očituje kroz djelovanje u okviru državnih poslova i to bi bilo ono što plemstvo čini vlastelom. Lica koja se navode kao svjedoci u bosanskim poveljama obično se javljaju s *bratijom* što govori da pojedinac nije bio svjedok samo za sebe lično, nego je zastupao svoju porodicu. Ako se tome doda i to da su svjedoci uzimani iz raznih krajeva države, onda je očito da navedena lica nisu tu samo da posvjedoče „pravnu radnju“ ili „autentičnost povelje“ koju vladalac izdaje. Obično je bilo 12 svjedoka, broj koji je po riječima M. Dinića smatran dovoljnim da obaveže svu vlastelu.⁵ Međutim, navođenje 12 svjedoka moglo bi se protumačiti i kao jaka garancija realizacije pravne radnje, o čemu ćemo razmatrati drugom prilikom.

Genealoške crtice o Dinjićima i Zlatonosovićima

Dinjići su stari županski rod iz Podrinja. Rodonačelnik ove porodice bio je župan Dinjica, koji se prvi put spominje među svjedocima na povelji kralja Tvrtka I iz 1378. godine.⁶ Dinjica je imao četiri sina: Dragišu, Kovača, Vladislava i Pavla. Najstariji i politički najaktivniji među njima je župan Dragiša Dinjić koji je na političkoj sceni bosanskog Kraljevstva ostavio dubok trag. Na samom početku XV stoljeća upisan je Dragiša kao svjedok „od Podrinja“⁷ što jasno ukazuje na prostor djelovanja ove podrinjske vlastele. U svojstvu svjedoka spominje se Dragiša i na poveljama bosanskih vladara iz 1404/05., 1420., 1421. i 1426. godine.⁸ Učestvovao je u rješavanju gotovo svih važnijih pitanja stavljenih pred bosanski stanak, bilo da se radi o izboru novog vladara, upravljanju vlasteoskim baštinama ili o vanjskoj politici.⁹ Izdvojiti ćemo njegovu

409; Аранђел Смиљанић, Титула жупана од првог помена до краја XII века, *Гласник удружења архивских радника републике српске*, 1, (2009): 100-114.

⁵ Михаило Ј. Динић, *Државни сабор средњевијековне Босне*, Српска академија наука, посебна издања, књига ССXXXI, Одељење друштвених наука – нова серија, књига 13, Београд 1955, 17. (dalje: М. Ј. Динић, *Државни сабор*).

⁶ Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма I*, први део, СКА, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељење, XIX, Београд – Ср. Карловци 1929., 82; Dženan Dautović, Enes Dedić, *Povelja kralja Tvrtka I Kotromanića Dubrovniku (Žrnovnice, 10. april 1378 – Trstivnica, 17. juni 1378)*, *Bosanskohercegovački slavistički kongres II*, (2019): 231.

⁷ Franz Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusi*, Wienae 1858, 250.

⁸ Срђан Рудић, *Босанска властела у XV веку*, просопографска студија, Историјски институт Београд, Београд-Бања Лука 2021, 68. (dalje: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*).

⁹ Различите улоге станка у функционисању босанске државе обрађене су у већ цитираној студији Миhaила Динића, *Државни сабор*, 86.

ulogu u događaju na Parenoj Poljani 1415. godine zbog čega je, kasnije, zajedno sa kraljem Ostojom proglašen glavnim krivcem ubistva kneza Pavla.¹⁰ Dragišin brat Kovač je uspio steći titulu vojvode još za života svog starijeg brata.¹¹ Iz braka sa Katalenom imao je Kovač tri sina: Petra, Tvrtka i Ivaniša. Petar je stekao titulu vojvode i više godina je predstavnik porodice sve do 1455. kada je poginuo u borbi sa vojskom despota Srbije. Petrov nasljednik bio je Tvrtko Kovačević koji se, za života svog brata, pominje kao *knez u Jadru*.¹² Kao vojvoda spominje se 1461. godine, a dvije godine kasnije je ubijen od strane Osmanske vojske prilikom njihovog osvajanja Bosne.

Prvu generaciju vlasteoske porodice Zlatonosovića činila su dva brata.¹³ Jedan od njih je bio oženjen kćerkom Vukca Hrvatinića, a sestrom Hrvoja Vukčića.¹⁴ Njihovi sinovi, Stefan i Vlač, nalazili su se u bosanskom odreda koji je učestvovao u Kosovskoj bici 1389. godine.¹⁵ Sinovi drugog brata, Vukašin i Vukmir, bili su najistaknutije ličnosti ove porodice. Vojvoda Vukmir se kao svjedok pominje u kraljevskim poveljama iz 1400., 1404., 1404/05., 1420., i

¹⁰ József Gelcich, Lajos Thallóczy, *Diplomatarium relationae Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887, 261.

¹¹ Za pitanje nastanka titule vojvode među bosanskom vlastelom, čini se, historiografija još čeka na šira i sveobuhvatnija istraživanja. Ono što je poznato i što, po riječima E. Kurtovića, predstavlja početni okvir za izučavanje vojvodske titule jeste činjenica da se unutar jedne porodice može pratiti uvijek po jedan vojvoda. Drugi okvir je da se titula vojvode može naslijediti i steći, ali i da je pri tome vladar centralno izvišće vojvodske titule. Esad Kurtović, Dileme oko titule vojvode u srednjovjekovnoj Bosni, *Godišnjak CBI*, 36 (2007): 244. Pitanje prava na titulu mlađeg brata još nije posebno tretirano.

¹² М. Ј. Динић, *За историју рударства*, 42.

¹³ По мишljenju Анђелића, најстарији познати предак Златonosовића је Тихорад који се споминје почетком XIV столјећа и од којег иду двије линије потомства, једна са сином Дивошем Тихорадићем и друга са сином Витаном Тихорадићем. Овај други је имао једног сина – Тихћина чији се син Јурај Тихћиновић споминје у својству жупана у Дабјиној повелји из 1392. године. Јурајеви синови, претпоставља се, били су Вукмир и Вукашин. Видјети о томе: Павло Анђелић, *Постојбина и род Дивоша Тихорадића*, *Слово* 25/26, (1976): 234-236; Емил Мукић, *Усорска властелинска породица Златonosовић и њено учеће у политичком животу средњовјековног босанског Краљевства*, *Баштina сјевероистоћне Босне*, 13 (2021): 17-18.

¹⁴ Михаилo Ј. Динић, *За историју рударства у средњевјековној Србији и Босни*, I деo, САНУ, посебна издања, књига ССXL, Одељење друштвених наука, књига 14, Београд 1955, 38. (даље: М. Ј. Динић, *За историју рударства*).

¹⁵ Упоређи: Павло Живковић, *Усорска властeosка породица Златonosовић и босански краљеви (последња деценија XIV и прве три деценије XV столјећа)*, *Историјски зборник*, 39 (1986): 149.

1421. godine.¹⁶ Bio je oženjen Marijom, kćerkom krbavskog kneza Nikole Kurjakovića.¹⁷ Nakon Vukmirove smrti jedini predstavnik porodice ostao je knez Vukašin. Prvi put se spominje 1399. godine kada je kao svjedok upisan u dvije povelje kralja Ostoje.¹⁸ Nakon smrti brata uzeo je Vukašin titulu vojvode, najkasnije do marta 1425. godine.¹⁹ Nakon njegovog približavanja despotima Srbije, odlučio je bosanski kralj Tvrtko kazniti Vukašina. Od kraja 1430. godine u izvorima se više ne spominje Vukašin Zlatonosović s kojim nestaje jedna vlasteoska porodica.

Odnos Dinjičića i Zlatonosovića kroz prizmu „vjerne službe“

Historičari su nerijetko zbog oskudnosti izvorne građe primorani prisegnuti metodi analogije i drugim metodama kako bi dali odgovor na određena pitanja. Jedno takvo pitanje je i odnos podrinske vlastele Dinjičića i usorske vlasteoske porodice Zlatonosovića o kojem, za sada, posjedujemo samo jedan historijski izvor. Radi se o pismu župana Dragiše Dinjičića upućenom 1424. godine Zlatonosovićima u kojem župan Dragiša obrazlaže odluku da dubrovačkom trgovcu Maroju Držiću ne dozvoli ulazak u Srebrenicu.²⁰ Međutim, prije ozbiljnijeg razmatranja ovog izvora trebalo bi kazati kako je došlo do spora između dubrovačkog trgovca i župana Dragiše, što je rezultiralo i nastankom ovog pisma. Prema Marinovim riječima, nakon incidenta sa njegovim slugom, on je otputovao u Ston, a po povratku je saznao da su ga braća Sarake u međuvremenu posvađali sa županom Dragišom, tako da je morao da se

¹⁶ С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 76. Čak i nakon smrti spominje se Vukmir kao usorski vojvoda u jednoj ispravi zagrebačkog kaptola datiranoj 4. aprila 1434. godine. Vidjeti: D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 131.

¹⁷ Ivan Botica, Dodiri knezova krbavskih sa srednjovjekovnom Bosnom, u: *Bosna i njeni susjedi u srednjem vijeku: Pristupi i perspektive*, Sarajevo 2019, 148.

¹⁸ С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 77.

¹⁹ М. Ј. Динић, *За историју рударства*, 40. (napomena br. 10).

²⁰ Prema podacima ranijih priređivača – K. Jirečeka i Lj. Stojanovića, original pisma se čuva u Dubrovačkom arhivu, kao prilog uz tužbu, registrovane 18. maja 1424. godine u zbirci *Lamenta de foris* 5, fol. 291. Jireček je svoje izdanje propratio prikazivanjem sadržaja pisma, na osnovu koga je registrovana pomenuta tužba. Naime, Marin Držić je uložio tužbu protiv srebreničkih carinika Nikole i Ivana Sarake. Incident koji je uzrok tužbi desio se u zimu 1423. godine kada su braća Sarake htjeli da mu naplate „udavu“ od 50 perpera, jer Marin, tačnije njegov sluga, nije platio carinu za sukna koja je donio iz Zvornika u Srebrenicu. Prema: K. Јиречек, Ј. Радонић, *Историја Срба II*,

zaustavi u Podzvorniku.²¹ Tu je zamolio kneza Vukašina Zlatonosovića da poruči županu Dragiši da mu omogući slobodan dolazak u Srebrenicu. Knez Vukašin je u tom smislu uputio pismo Dragiši, na što je ovaj odgovorio spomenutim pismom čiji ćemo sadržaj u nastavku donijeti.

Pismo župana Dragiše otvara brojna pitanja na koja bi trebalo dati odgovore. Za svrhu ovog rada, posebnu pažnju ćemo usmjeriti na odnos dvije vlasteoske porodice o kojem su, čini se, donošeni ishitreni zaključci. Izgleda, neki istraživači ne idu dalje od znanstvene „dogme“ u razjašnjavanju određenih pitanja pa je odnos ova dva vlasteoska roda posmatran isključivo kao vazalni odnos Dinjičića prema usorskoj vlasteli. Ističe se da pismo župana Dragiše sasvim precizno oslikava odnose kakvi su vladali na relaciji feudalni gospodar – sluga (vazal).²² Prije nego sagledamo historijski kontekst nastanka ovog izvora, trebalo bi ukazati na suštinu „vjerne službe“ i „vjere gospodske“ u kontekstu bosanskog srednjovjekovlja, te

U historiografiji su prisutna dva pogleda na pitanje iz čega je proisticala, odnosno čime je započinjala vjerna služba. Mislilo se da je vjerna služba počinjala dodjeljivanjem zemljišnog posjeda.²³ Iako u izvorima ima slučajeva koji govore da služba proističe iz darovane baštine, više je primjera gdje je vjerna služba predstavljala motiv za davanje zemljišnih posjeda. Riječima Ćirkovića „ni gubitkom ni dobijanjem zemljišnog posjeda, po ondašnjim shvatanjima, ništa se bitno ne mijenja u odnosima „sluge“ i „gospodina.“²⁴ Dakle, dužnost vršenja vjerne službe nije proisticala iz svojevrsnog ugovora i polaganja vazalske zakletve, niti iz naročitog odnosa uspostavljenog dodjeljivanjem zemljišnog posjeda već je ona, kako zaključuje S. Ćirković, „suštinsko obeležje potčinjenosti“.²⁵

²¹ Braća Sarake su bili dubrovački plemići, sinovi *ser* Ilije Sarake. Nikola je od augusta 1422. do augusta 1424. godine bio konzul u Srebrenici. Ilija je vršio dužnost konzula u Srebrenici od juna 1425. do augusta 1429. godine. Андрија Веселиновић, *Дубровачко Мало веће о Србију (1415-1460)*, Београд 1997.

²² Јелена Мрѓић, „Писмо кнеза Драгише Дињићића кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу“, *Стари српски архив* 6, (2007): 203. (dalje: J. Мрѓић, *Писмо кнеза Драгише*).

²³ Ilustrativno je u tom pogledu pisanje Ante Babića: „Seniorski položaj velmože prema potčinjenoj vlasteli s formalne strane analogan je seniorskom položaju vladara. I jedan i drugi položaj proizlaze iz prava darivanja zemljišnog posjeda u baštinu i po tome prava na vjernu službu.“ A. Babić, *O odnosima vazaliteta*, 29.

²⁴ Сима М. Ћирковић, *Работници, војници, духовници*, Друштва средњовековног Балкана, Equilibrium, Београд 1997, 322-323.

²⁵ С. М. Ћирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, 99.

Drugo važno pitanje se postavlja: Kakve su obaveze proisticale iz ovako uspostavljenog odnosa?! Osnovne obaveze vazalstva, kako je ovaj status bio shvaćen u srednjovjekovnoj Evropi, uključivale su vjernost sizerenu, vojnu pomoć i podršku protiv gospodarevih neprijatelja, nazočnost na njegovu dvoru i plaćanje tributa.²⁶ Historiografija je prihvatila da su izrazom „vjerna služba“ u srednjovjekovnoj Bosni obuhvaćene sve obaveze vazala ili „sluge“ prema svome „gospodinu“ koje su vršene u različitim oblicima kao što su bili različiti i oblici „milosti“ koje je velmoža dijelio zavisnoj vlasteli.²⁷ Dakle, vjerna služba ne znači neku određenu dužnost vlastelina, već cjelinu svih obaveza koje vlastelin duguje vladaocu ili teritorijalnom gospodaru kome je neposredno potčinjen.

Kakve su to obaveze i, da li su uopće postojale, koje su obaveze Dinjičići imali prema Zlatonosovićima?! Obaveza služenja na dvoru gospodara ili u njegovu upravnom aparatu poznata je u historiji srednjovjekovne Bosne.²⁸ Međutim, za sada ne postoji ni jedan elemenat koji bi upućivao na to da je neko od Dinjičića službovao na dvoru usorske vlastele. Osim toga, da su Dinjičići ikada učestvovali u nekom pohodu pod zastavom Zlatonosovića, kao što je župan Juroje iz Huma ginuo „na početnoj službi za svoga gospodina“,²⁹ o tome bi postojao barem neki podatak. Slučaj Radoslava Brankovića, sluge Pavla Radenovića, ukazuje na jasne relacije sluge i gospodina,³⁰ što se nikako ne može uporediti sa sadržajem pisma župana Dragiše. O postojanju podaničke zakletve suviše je i govoriti, jer historiografiji su poznata samo dva slučaja u srednjovjekovnoj Bosni gdje se ova zakletva javlja.³¹

²⁶ Dubravko Lovrenović, *Na klizištu povijesti (Sveta krana ugarska i sveta krana bosanska) 1387-1463*, Synopsis, Zagreb – Sarajevo 2006, 7. (dalje: D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*).

²⁷ A. Babić, *O odnosima vazaliteta*, 31.

²⁸ Oko 1466. godine devetorica vlastele iz Huma izjavljuju pred dubrovačkim vlastima da su nekada „zajedno služili i dvorili s knezom Brailom i njegovom braćom u gospodina vojvode Radoslava Pavlovića.“ Prema: A. Babić, *O odnosima vazaliteta*, 32.

²⁹ GZM, 1914, 332. Prema: A. Babić, *O odnosima vazaliteta*, 32.

³⁰ Vidjeti o tome: Esad Kurtović, Krasomirići iz Začule kod Trebinja, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, knjiga 8 (2021): 41 (napomena 33 i 34).

³¹ С. М. Ђирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, 98. Radi se o prelasku Konavala u dubrovačke ruke, te osvajanju 11 gradova u Podrinju od strane kralja Tomaša 1458. godine kada su vlastela Stančići i Kovačevići: *hanno zurato esser sotto posti alo domini de Re de Bossina*. U slučaju Konavala radi se o prostoj zakletvi na poslušnost kojom nije zasnovan odnos iz koga bi proisticala dužnost vjernog služenja. Međutim, usamljenost slučaja Stančića i Kovačevića upućuje da se radi o izuzetku.

+ Много почтеномѸ и намѸ драгомѸ и миломѸ братѸ стариемѸ кнезѸ ВѸкашинѸ [2] и воиводи ВѸкмирѸ ѡд вашѸга жѸпана Драгише. Господо, разѸмихѸ што ми писасте [3] за ДрѸжиѸка за МароѸѸ. Господо, ви сте мени волни заповидити како м(о)ѸѸ господа. [4] Да мене ДрѸжиѸѸ срамотно псоваѸ, то є свидочно цариникомѸ сребреницимѸ и свим [5] добрим ѡдми Ѹ Сребреници. Да молимѸ васѸ како мо(ю) господаѸ разѸгаедаите тои, [6] ере не би мене боли чловикѸ ѡпсоваѸ, а нека ли ДрѸжиѸѸ. [ИѸ] молимѸ вашѸ милость [7] разберите тои како є тои. И Бог васѸ Ѹ почтению дрѸжи вазда.

I Mnogo poštenom i nama dragomu i milomu bratu, stariemu knezu Vukašinu i voivodi Vukmiru, od vašega župana Dragiše. Gospodo, razumio sam što mi pisaste za Maroja Držića. Gospodo, vi ste meni volni zapoviditi kao moja gospoda. Da je mene Držić sramno psovao, tomu su svjedočili carinici srebrenički i svi dobri ljudi u Srebrenici. Molim vas, kao moju gospodu, razumijte to, jer ne bi mene bolji čovjek opsovao, a kamoli Držić. Molim vašu milost razaberite to i kako je to. I Bog vas u poštenju držao vazda.

Prilog 1.: Pismo župana Dragiše knezu Vukašinu i vojvodi Vukmiru Zlatonosoviću³²

Historijski kontekst

U literaturi se često ističe da vlasteoski velikaši koji se u Bosni javljaju pod kraj 14. i u 15. stoljeću vladaju svojim teritorijama isto onako kao bosanski kraljevi svojim. Po riječima Ćirkovića njih je upravo iznijela na površinu mogućnost da u svojim rukama usredotoče „vjernu službu“ vlastele iz svojih oblasti, usmjerenu dotle prema kralju.³³ Nema sumnje da su Zlatonosovići uspjeli potčiniti manju vlastelu iz svoje oblasti, jer kako bi se drugačije održali među moćnim susjedima. Međutim, sagledavanje šireg historijskog konteksta ne dozvoljava tvrdnju da su među potčinjenom vlastelom bili i Dinjičići iako je podrinska vlastela izražavala veliko poštovanje prema usorskim Zlatonosovićima. Za razliku od Zlatonosovića, Dinjičići su kad god je bilo potrebno izražavali lojalnost bosanskom kralju. Izdvojit ćemo nekoliko događaja koji idu u prilog tome.

Unutrašnji i spoljni sukobi, te stupanje Osmanlija na bosansko tlo obilježili su drugu deceniju XV stoljeća. Antagonizmi među bosanskom vlastelom bili su izraženi do te mjere da će Bosna jedno vrijeme imati i dva

³² J. Мргић, *Писмо кнеза Драгише*, 203.

³³ С. М. Ћирковић, *Историја*, 183.

kralja. Ugrožen od suparnika Tvrtka II koji je po svoj prilici bio podržavan od Osmanlija, Ostoja se okreće ugarskom dvoru.³⁴ U isto vrijeme (februara 1415.) knez Vukašin Zlatonosović obraćao se Dubrovčanima. Izrazio je želju za prijateljstvom s njima i otvoreno izjavio da želi biti „dvoraniin“ kralja Sigismunda.³⁵ Podatak od 22. maja 1415. godine kada se vojvoda Vukmir spominje kao posjednik utvrde Đurđevac, kojoj je pripadalo jedno od najvećih vlastelinstava Slavonije, dopušta zaključak da su Zlatonosovići u to vrijeme postali vazali ugarskog kralja.³⁶ Po svemu sudeći, Vukmir se u toj ulozi nalazio sve do svoje smrti 1425. godine.³⁷ Nakon toga, od novembra 1422 do kraja 1424. godine, uspostavljene su diplomatske veze između ugarskog kralja i vojvode Sandalja, što je učvrstilo poziciju Zlatonosovića i otvorilo apetite prema susjednoj vlasteli lojalnoj bosanskoj kruni. Bila je to, nesumnjivo, za usorsku vlastelu izvrsna prilika da pokažu otvorenu želju za ulogom gospodara podrinske vlastele Dinjičića.

Kada je u augustu 1421. godine Tvrtko II zvanično proglašen za kralja tom prilikom je, ponovo, izdao povelju Dubrovčanima. Očito da promjene na bosanskom prijestolju nisu uzdrmale položaj Dinjičića, jer među svjedocima navedene povelje, pored vojvode Sandalja i vojvode Vukmira nalazimo i župana Dragišu Dinjičića.³⁸ Dubrovačka vlada je poslije toga poslala svog poslanika Marina Gundulića da preda velike darove podrinskoj vlasteli i da im izrazi njenu zahvalnost. Činjenica da su Dubrovčani poslali posebne poruke, kako Vukmiru Zlatonosoviću tako i Dragiši Dinjičiću govori, barem iz ugla Dubrovčana, o ravnopravnom odnosu ova dva velikaša.

³⁴ Početkom februara Sigismund šalje povelju po kojoj se Ostoja potvrđuju sva prava i privilegije na gradove i teritorije koje su mu ranije dati. Сима Ћирковић, Две године босанске историје (1414 и 1415), *Историјски гласник*, 3-4 (1953): 32.

³⁵ Љ. Стојановић, *Повеље и писма*, I/1, 483; Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Historijske monografije, knjiga 4, Institut za istoriju, Sarajevo 2009, 205 (napomena 728).

³⁶ Uporedi: Pal Engel, Zur Frage der bosnisch-ungarischen Beziehungen in XIV und XV Jahrhundert, *SOF* 56 (1997): 27-42; Isti, Neki problemi bosansko-ugarskih odnosa, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti*, HAZU, 16 (1998): 60-61.

³⁷ Sigismund je Vukmira 29. augusta 1420. godine imenovao svojim „vjernim ljubljenim.“ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 231.

³⁸ Lejla Nakaš, Drago Župarić, Ana Lalić, Dženan Dautović, Esad Kurtović, *Codex diplomaticus regni Bosnae*, Mladinska knjiga, Sarajevo 2018, 423.

... i zatim ćete otići tamo gdje čujete da se nalazi župan Dragiša Diničić i kada budete na njegovoj zemlji sa onom njegovom braćom koji će tamo biti s njim i kada izađete pred njih, pozdravit ćete ih pozdravom koji im priliči, uručujući im vjerovno pismo i uručujući im poklon onako kako je gore napisano da treba vojvodi Vukmiru. I kada vam pruži audijenciju, reći ćete mu da bismo ga ranije posjetili, ali smo se zbog gore navedene bolesti zadržali kao što je gore navedeno. Međutim, župane Dragiša, Dubrovnik Vas je uvijek smatrao časnim prijateljem i svojim dragim bratom, zato što smo uvijek vidjeli da ste spremni i naklonjeni svakom blagostanju i časti grada Dubrovnika, Vaše kuće pri svakom stanku koji je pravio bosanski kralj sa svojim velmožama. I također se nadamo da ćete u budućnosti biti i u boljem stanju, zbog čega Vam se zahvaljujemo i na sličan način se zahvaljujemo i za lijepo ophođenje koje je pokazao Vaš brat Kovač, za vrijeme posljednjeg stanka koji je sazvaio gospodin kralj sa bosanskim velmožama i molimo Vas, kao svoje časne prijatelje i dobru braću, da naši trgovci kod Vas budu dobrodošli kao što se uzdamo u Vas za ubuduće i da će moći prolaziti kroz Vašu zemlju...

Prilog 2. Dio pisma dubrovačkim poslanicima kod bosanskog kralja, Zlatonosovića i Dinjičića³⁹

Jednostranost informacija ne dopušta ozbiljnom istraživaču čak ni slutnju da su Dinjičići bili bezuslovno potčinjeni volji Zlatonosovića. Podaci iz jeseni 1425. godine možda i najslikovitije opisuju položaj podrinske vlastele i njihov odnos prema centralnoj kraljevskoj vlasti. Naime, kada su Osmanlije napale srpsku Despotovinu bosanski kralj Tvrtko II je sa odredima vjernih Dinjičića izvršio opsadu Srebrenice, koja je tada bila u rukama srpskog despota Stefana Lazarevića.⁴⁰ Koliko su Dinjičići bili odlučni zauzeti Srebrenicu govori i činjenica da su prilikom povlačenja spalili srebreničku varoš. Kada je na optužbe kralja Tvrtka II dubrovačka vlada branila svoje građane u Srebrenici, koji su evidentno učestvovali na strani despota, isticali su da ni 50.000 dukata ne bi nadoknadilo štetu učinjenu njihovim trgovcima.⁴¹ Bilo bi interesantno odgovoriti na pitanje

³⁹ *Codex diplomaticus regni Bosnae*, 431.

⁴⁰ Jelena Mrgić pretpostavlja da je ugarski kralj Srebrenicu dao na upravu despotu Stefanu Lazareviću na ugarskom državnom saboru u ljeto 1411. godine. Јелена Мргић, *Северна Босна 13 – 16. век*, Историјски институт, Посебна издања, књига 55, Београд 2008, 105. (dalje: J. Mrgić, *Северна Босна*).

⁴¹ „Siando brugiato el borgo di Srebniza per li Dignicich, sottoposti della Vostra Maesta.“ Prema: М. Ј. Динић, *За историју рударства*, 59. Pozivajući se na isti izvor kao i Dinić, Pavo Živković griješi navodeći da je pričinjena šteta

gdje su bili Zlatonosovići za vrijeme bosanske opsade Srebrenice. Da li su Zlatonosovići bili samo očevici događaja⁴² ili su, kako pretpostavlja V. Ćorović, pomagali despotu u ratu protiv Tvrtka II.⁴³

Privrženost Zlatonosovića Despotovini, te pokušaj širenja na račun posjeda vlasteoske porodice Dinjičića doveli su do odlučnog napada bosanskog kralja na usorsku vlastelu. Iz jednog podatka dubrovačkih izvora vidi se da je kralj Tvrtko II u augustu 1430. godine bio na putu za Usoru. Dubrovački poslanici su mogli da ga prate samo do Kladnja na Drinjači,⁴⁴ odakle je, dolinom Gostelje, vodio put do rijeke Spreče u istoimenoj župi koja je bila u posjedu Zlatonosovića.⁴⁵ Nepostojanje podataka o sukobu upravo govori o izostanku dubrovačkih poslanika iz tog događaja. Međutim, da je došlo do sukoba govori jedan drugi podatak od 22 novembra iste godine. Tada je Dubrovačka republika uputila saučešće vojvodi Sandalju „radi slučaja koji je zadesio Vukašina Zlatonosovića.“⁴⁶ Da je vojvoda Vukašin u navedenom događaju zaista izgubio život govori i to da mu se poslije toga gubi svaki trag.⁴⁷

Iako se iz izvora ne može saznati uloga Dinjičića u stradanju usorske vlastele, ipak stanak iz proljeća 1432. godine daje indicije o njihovom učešću u ovom događaju.⁴⁸ Nije isključeno da je upravo na tom stanku donesena odluka o kažnjavanju Zlatonosovića, što svakako Dubrovčani nisu smjeli znati isto što nisu smjeli prisustvovati konačnom sukobu kralja sa ovom vlastelom. U svakom slučaju, nestanak Zlatonosovića sa historijske scene dodatno je olakšao put vlasteoskoj porodici Dinjičića da potpuno učvrste svoju vlast u Podrinju i predstave se kao jedna od dominantnih vlasteoskih porodica u Bosanskom Kraljevstvu.

Dubrovačanima iznosila 50 dukata. Inače, nisam imao u prilici koristiti knjigu sa više tehničkih grešaka od Živkovićeve monografije o Tvrtku II.

⁴² P. Živković, *Tvrtko II*, 113.

⁴³ В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 440.

⁴⁴ Već 4. augusta 1432. godine poručeno je iz Dubrovnika poslanicima kod kralja *quod d. rege eunte in Vsoram . . . illum associare debeant usque ad montem Cladagn*. Dalje nisu smjeli ići. Prema: М. Ј. Динић, *За историју рударства*, 74. (napomena br. 2).

⁴⁵ Ј. Мргић, *Северна Босна*, 119.

⁴⁶ В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 441.

⁴⁷ P. Živković, *Usorska vlasteoska porodica Zlatonosovići*, 161.

⁴⁸ Tada se župan Dragiša predstavio kao istinski čuvar baštinskog poretka.

Prilog 3. Grb Dinjičića

Prilog 4. Grb Zlatonosovića

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kako protumačiti stavove brojnih historičara koji kontinuirano prenose tvrdnje o vazalnom odnosu Dinjičića prema Zlatonosovićima bez da razlikuju politički uticaj od faktičke vlasti. Naročito bode um činjenica da Sima Ćirković, koji je doveo do ispravnog shvaćanja vjerne službe, u nekoliko navrata piše: „Жуѣан Драѣиша Диѣичић се не усуђује да сам брани своју часѣу од Дубровчанина Држића који ѣа је „ѣсовао“, без дозволе своје „ѣосѣоде“, браће Златѣоносовића.“ Ovaj neupitni autoritet izgleda nije upućen u kontekst nastanka pisma, a kako se čini ni u sam njegov sadržaj. Očito naslonjen na tradiciju prenošenja, Ćirković potvrđuje stavove autora koji su pisali prije njega, prije svih M. Dinića koji je o odnosu Dinjičića i Zlatonosovića svojevremeno pisao: „Док је ѣосѣојала ѣпородица Златѣоносовића, Диѣичићи су били зависни од њих. То се леѣо види из једноѣ случајно очуваноѣ ѣисма које је жуѣан Драѣиша Диѣичић ѣисао 1427. ѣодине.“ Ипак, kod Dinića se po ovom pitanju nazire doza opreza pa je istom prilikom istakao: „Али иако њима подређени, Диѣичићи по моћи и утицају нису много заостајали за Златѣоносовићима. Више пута налазимо их да сасвим самостално иступају.“ Najkoncizniju formulaciju teorije o vazalnim odnosima Dinjičića prema Zlatonosovićima nalazimo u pisanju autorice Jelene Mrgić koja je, možda jedina do danas, posebno tretirala pismo župana Dragiša: „Иако госѣа иѣѣуро, ово ѣисмо сасвим ѣрецизно одсликава односе какви су владали на релацији

феудални ѿсѿодар – слуѿа (вазал). Жуѿан Драѿиша јасно изражава схваѿање своѿ ѿодређеноѿ ѿоложаја и сѿреман је да изврши какву ѿод одлуку донесу њеѿови сениори, кнез Вукашин и војвода Вукмир.“

Iako su u vrijeme nastanka navedenog pisma Dinjićići izražavali veliko poštovanje prema usorskoj vlasteli, nema dokaza da se radi o tipičnim vazalnim odnosima. Treba znati da teritorijalne akvizicije i princip feudalne subordinacije nisu u prvom redu počivali na virtualnim pravima i kitnjastoj srednjovjekovnoj retorici, nego na „pravu mača“. Poznavajući činjenicu da su Zlatonosovići bili „vjerni ljubljени“ ugarskog kralja i da je promjena na čelu porodice, uslovljena bolešću vojvode Vukmira, dovela do promjene u političkoj orijentaciji, njihova intervencija u slučaju župana Dragiša i Marina Držića mogla bi se shvatiti kao pokušaj pretenzije na posjede Dinjićića. Iskusi župan Dragiša Dinjićić nije stvarao neprijatelje među susjedima, a niti je napuštao okvire centralne kraljevske vlasti. Jaka veza Dragiša Dinjićića sa bosanskim kraljem i stankom ne dopušta navedenu formulaciju Mrgićke. Upravo događaj iz jeseni 1425. godine, kada su Dinjićići „pod mačem“ kralja napali i zapalili Srebrenicu, jasno govori o tome. Ne bi se bunili da je neko od navedenih autora spomenuo sintagmu „dvostruko vazalstvo“ jer nije isključeno da su Dinjićići, u određenim momentima, održavali stabilnost svoje baštine i na taj način. I na kraju, rečenicu iz Dragišinog pisma: „*Vi ste meni volni zapoviditi kao moja gospoda*“ trebalo bi dodatno lingvistički tretirati.

SUMMARY

How to interpret the views of numerous historians who continuously convey claims about Dinjic's vassal relationship to Zlatonosovic without distinguishing between political influence and de facto authority. The fact that Sima Cirkovic, who led to the correct understanding of faithful service, writes on several occasions: "Mayor Dragisa Dinjic does not dare to defend his honor by himself against Drzic from Dubrovnik, who "swearing" at him, without the permission of his "master", the Zlatonosovic brothers." nor in its content itself. Obviously leaning on the tradition of transmission, Cirkovic confirms the views of authors who wrote before him, above all M. Dinic, who once wrote about the relationship between Dinjic and Zlatonosovic: "While the Zlatonosovic family existed, the Dinjics were dependent on them. This can be clearly seen from an accidentally preserved letter written by prefect Dragisa Dinjic in 1427." Nevertheless, Dinic seems to be cautious on this issue, so he pointed out on the same occasion: "But even though they were subordinate to them, the Dinjics were not far behind the Zlatonosovics in terms of power and influence. More

than once we find them acting quite independently." We find the most concise formulation of the theory about Dinjic's vassal relations towards the Zlatonosovics in the writings of the author Jelena Mrgic, who, perhaps the only one to date, treated the letter of Prefect Dragisa in a special way: "Although quite terse, this letter quite precisely reflects the relations that prevailed in the feudal lord-servant (vassal) relationship. Prefect Dragisa clearly expresses his understanding of his subordinate position and is ready to implement whatever decision his seniors, Prince Vukasin and Duke Vukmir, make."

Although at the time of writing the mentioned letter, the Dinjics expressed great respect for the Usora lordship, there is no evidence that these were typical vassal relations. It should be known that territorial acquisitions and the principle of feudal subordination were not primarily based on virtual rights and ornate medieval rhetoric, but on the "right of the sword". Knowing the fact that the Zlatonosovics were "faithful loved ones" of the Hungarian king and that the change in the head of the family, due to the illness of Duke Vukmir, led to a change in political orientation, their intervention in the case of prefects Dragisa and Marin Drzic could be understood as an attempt to claim the possessions of Dinjic. The experienced prefect Dragisa Dinjic did not create enemies among his neighbors, nor did he leave the framework of the central royal authority. The strong connection of Dragisa Dinjic with the Bosnian king and does not allow for the above formulation of Mrgic. The event from the autumn of 1425, when the Dinjics "under the sword" of the king attacked and burned Srebrenica, clearly speaks of this. We would not object if any of the above authors had mentioned the phrase "double vassalage" because it is not excluded that the Dinjics, at certain moments, maintained the stability of their heritage in this way. Finally, the sentence from Dragisa's letter: "You are willing to command me as my lords" should be additionally treated linguistically.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

- Gelcich, J., Thallóczy, L., *Diplomatarium relationae Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887;
- Miklosich, F., *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusi*, Wienae 1858;
- Мргић, Ј., „Писмо кнеза Драгише Дињичића кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу“, *Сѣари срѣски архив* 6, (2007): 201-207;
- Nakaš, L., Župarić, D., Lalić, A., Dautović, Dž., Kurtović, E., *Codex diplomaticus regni Bosnae. Povelje i pisma stare bosanske države*, Mladinska knjiga, Sarajevo 2018;
- Стојановић, Љ., *Сѣаре срѣске ѿвеле и ѿсма* I, први део, СКА, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељење, XIX, Београд – Ср. Карловци 1929;

Literatura:

- Anđelić, P., Postojbina i rod Divoša Tihoradića, *Slovo* 25-26, (1976): 231-239;
- Anđelić, P., Ubikacija oblasti Trebotića i teritorijalno-politička organizacija bosanskog podrinja u srednjem vijeku, *Glasnik Zemaljskog muzeja* (A), nova serija, 30-31 (1977): 243-268;
- Babić, A., O funkciji župana u srednjovjekovnoj Bosni, u: *Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nežićića*, Sarajevo 1972: 407-412;
- Babić, A., „O odnosima vazaliteta u srednjovjekovnoj Bosni“ u knjizi: *Iz istorije srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo 1972, 15-33;
- Bloch, M., *Feudalno društvo*, Golden marketing, Zagreb 2001;
- Botica, I., Dodiri knezova krbavskih sa srednjovjekovnom Bosnom, u: *Bosna i njeni susjedi u srednjem vijeku: Pristupi i perspektive*, Sarajevo 2019: 119-157;
- Ђирковић, С., Две године босанске историје (1414 и 1415), *Историјски гласник*, 3-4 (1953): 29-42;
- Ђирковић, С., *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964;
- Ђирковић, С., *Рабојници, војници, духовници, Друштва средњовековног Балкана*, Equilibrium, Београд 1997;

- Ћирковић, С., „Верна служба“ и „вјера господска“, *Зборник Филозофскої факултета Београд*, 6 – 2 (1962): 95-112;
- Dautović, Dž., Slavenska varijanta feudalizma (Analiza na primjeru bellatores bosanskog srednjovjekovlja), *Bosna Franciscana* 41, (2014): 133-165;
- Dautović, Dž., Dedić, E., Povelja kralja Tvrtka I Kotromanića Dubrovniku (Žrnovnice, 10. april 1378 – Trstivnica, 17. juni 1378), *Bosanskohercegovački slavistički kongres II*, (2019): 231;
- Динић, Ј. М., *Државни сабор средњевијековне Босне*, Српска академија наука, посебна издања, књига ССXXXI, Одељење друштвених наука – нова серија, књига 13, Београд 1955;
- Динић, Ј. М., *За историју рударства у средњевијековној Србији и Босни*, I део, САНУ, посебна издања, књига ССXL, Одељење друштвених наука, књига 14, Београд 1955;
- Engel, P., Neki problemi bosansko-ugarskih odnosa, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti*, HAZU 16, (1998): 57-72;
- Filipović, O. E., *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386-1463)*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2019;
- Kurtović, E., Dileme oko titule vojvode u srednjovjekovnoj Bosni, *Godišnjak CBI*, 36 (2007): 243-261;
- Kurtović, E., Krasomirići iz Začule kod Trebinja, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, knjiga 8 (2021): 33-56;
- Kurtović, E., *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Historijske monografije, knjiga 4, Institut za istoriju, Sarajevo 2009;
- Lovrenović, D., *Na klizištu povijesti (Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska) 1387-1463*, Synopsis, Zagreb – Sarajevo 2006;
- Мргич, Ј., *Северна Босна 13 – 16. век*, Историјски институт, *Посебна издања*, књига 55, Београд 2008;
- Мујић, Е., Usorska vlastelinska porodica Zlatonosović i njeno učešće u političkom životu srednjovjekovnog bosanskog Kraljevstva, *Baština sjeveroistočne Bosne*, 13 (2021): 11-42;
- Рудић, С., *Босанска власнела у XV веку*, просопографска студија, Историјски институт Београд, Београд-Бања Лука 2021;
- Смиљанић, А., Титула жупана од првог помена до краја XII века, *Гласник удружења архивских радника републике српске*, 1, (2009): 100-114;
- Stenton, F. M., „The Changing Feudalism of the Middle Ages“, *History* 19, No 76, (1935): 290

- Truhelka, Ć., Državno i sudbeno ustrojstvo Bosne u doba prije Turaka, I, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, God. XIII, broj 1, Sarajevo 1901, 71-112;
- Веселиновић, А., *Дубровачко Мало веће о Срдију (1415-1460)*, Београд 1997;
- Živković, P., *Tvrtko II Tvrtković – Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981;
- Živković, P., Usorska vlastelinska porodica Zlatonosovići i bosanski kraljevi (posljednja decenija XIV i prve tri decenije XV stoljeća), *Historijski zbornik*, 39 (1986): 147-162.